

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGUYỄN THỊ MINH HUỆ

**THẾ GIỚI NHÂN VẬT TRONG TRUYỆN NGẮN
CHU LAI SAU NĂM 1975**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN – 2019

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGUYỄN THỊ MINH HUỆ

**THẾ GIỚI NHÂN VẬT TRONG TRUYỆN NGẮN
CHU LAI SAU NĂM 1975**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8220121

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS CAO THỊ HỒNG

THÁI NGUYÊN – 2019

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng. Các kết quả nghiên cứu trong luận văn đều trung thực và chưa từng được công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2019

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Minh Huệ

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn thạc sĩ này, tác giả xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu, Phòng Sau đại học, Khoa Báo chí – Truyền thông và Văn học, Trường Đại học Khoa học - Đại học Thái Nguyên và các Thầy, Cô giáo đã trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt quá trình học tập.

Đặc biệt, tác giả xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS. TS.Cao Thị Hồng đã luôn tận tình hướng dẫn, chỉ bảo trong suốt thời gian nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Cuối cùng, xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, người thân, bạn bè, đồng nghiệp đã giúp đỡ, động viên, tạo điều kiện để tác giả hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2019

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Minh Huệ

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN.....	1
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC.....	iii
MỞ ĐẦU.....	1
Chương 1: CHU LAI - CUỘC ĐỜI, VĂN NGHIỆP VÀ QUAN NIỆM NGHỆ THUẬT	13
1.1.Cuộc đời:	13
1.1.1.Quê hương, gia đình và thời niên thiếu.....	13
1.1.2.Thời kì trưởng thành và tham gia kháng chiến.	13
1.1.3.Thời kì hậu chiến và xây dựng đất nước.....	14
1.2.Văn nghiệp	16
1.2.1. Quá trình sáng tác.....	17
1.2.2. Truyện ngắn Chu Lai trong bối cảnh của xã hội Việt Nam sau 1975.....	19
1.3. Quan niệm nghệ thuật và quan niệm nghệ thuật về con người của Chu Lai	22
1.3.1.Quan niệm nghệ thuật	22
1.3.2. Quan niệm nghệ thuật của Chu Lai.....	23
1.3.2.1. Quan niệm về nghề văn và trách nhiệm của người cầm bút:.....	23
1.3.2.2. Quan niệm về sự nghiệm sinh trong sáng tác	26
1.3.3. Quan niệm nghệ thuật về con người của Chu Lai.....	29
1.3.3.1. Quan niệm nghệ thuật về con người	29
1.3.3.2. Quan niệm nghệ thuật về con người của Chu Lai.....	31
Tiểu kết Chương 1.....	44
Chương 2: THẾ GIỚI NHÂN VẬT TRONG TRUYỆN NGẮN CHU LAI SAU NĂM 1975 NHÌN TỪ PHƯƠNG DIỆN NỘI DUNG.....	45
2.1. Khái niệm thế giới nhân vật.....	45
2.1.1. Nhân vật	45
2.1.2. Thế giới nhân vật.....	47

2.2. Sự đa dạng phong phú của thế giới nhân vật trong truyện ngắn Chu Lai sau năm 1975	48
2.2.1. Nhân vật anh hùng.....	49
2.2.1.1. Nhân vật anh hùng lãng tử	49
2.2.1.2. Nhân vật nữ anh hùng:	53
2.2.2. Nhân vật bi kịch:	56
2.2.3. Nhân vật tự ý thức	63
2.2.4. Nhân vật tha hóa.....	68
2.2.5. Nhân vật gắn với những suy niệm về cuộc đời, nghệ thuật	72
Tiểu kết Chương 2.....	78
Chương 3: THẾ GIỚI NHÂN VẬT TRONG TRUYỆN NGẮN CHU LAI SAU NĂM 1975 NHÌN TỪ PHƯƠNG DIỆN NGHỆ THUẬT.....	79
3.1. Nghệ thuật miêu tả ngoại hình và khắc họa nội tâm nhân vật	79
3.1.1. Nghệ thuật miêu tả ngoại hình nhân vật	79
3.1.2. Nghệ thuật khắc họa nội tâm nhân vật.....	86
3.2. Nghệ thuật khắc họa tính cách nhân vật	95
3.2.1. Nghệ thuật khắc họa tính cách qua xây dựng tình huống	95
3.2.2. Nghệ thuật khắc họa tính cách qua hành động ứng xử của nhân vật.....	101
3.3. Nghệ thuật sử dụng ngôn ngữ trong xây dựng nhân vật	104
3.3.1. Ngôn ngữ đối thoại.....	104
3.3.2. Ngôn ngữ độc thoại:	110
Tiểu kết Chương 3.....	115
KẾT LUẬN	116
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	118

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1.Chu Lai - nhà văn sinh ra và trưởng thành trong chiến tranh, thời bình lại sống với những “bão giông” của thời hậu chiến. Khởi nghiệp lính là diễn viên ở đoàn kịch Tổng cục chính trị nhưng sau đó Chu Lai từ bỏ nghề diễn xin đi làm lính chiến. Quãng đời 10 năm lính chiến đã vừa như một nỗi ám ảnh thường trực vừa trở thành một phần quan trọng trong cuộc đời nhà văn. Nó thôi thúc nhà văn phải viết ra trên trang văn những nghiệm sinh của mình về cuộc đời, về con người, về chiến tranh, cũng như về những gì đang diễn ra trong cuộc sống. Những tố chất nhà văn được thừa hưởng từ gia đình có truyền thống văn học, sự trui rèn qua khói lửa chiến tranh cùng tài năng và tâm huyết của một nhà văn đã hun đúc nên một Chu Lai - nhà văn có tên tuổi trong nền văn học Việt Nam hiện đại. Chu Lai đã cày xới, “thâm canh” trên “mảnh ruộng” đề tài chiến tranh và người lính vô cùng màu mỡ với nhiều thể loại: tiểu thuyết, kịch bản sân khấu, kịch bản phim, bút ký, hồi ký. Không bằng lòng với chính bản thân, bằng khả năng sáng tạo không ngừng, nhà văn đã thử nghiệm trên cả thể loại truyện ngắn. Qua đó nhà văn thể hiện tư tưởng, quan niệm nghệ thuật về con người, đồng thời gửi gắm những thông điệp về cuộc đời, những câu chuyện thấm đẫm giá trị nhân văn và niềm tin tưởng vào những điều tốt đẹp ở đời.

1.2.Khi nghiên cứu về Chu Lai, người ta chú ý nhiều đến tiểu thuyết bởi các bộ tiểu thuyết của Chu Lai đều gây được tiếng vang và có đóng góp không nhỏ cho nền văn học Việt Nam sau 1975. Truyện ngắn Chu Lai là một “tiếng nói nghệ thuật mới” nhưng chưa được chú ý nhiều, đặc biệt là góc nhìn về thế giới nhân vật. Trong những năm gần đây, truyện ngắn của ông cũng đã thu hút được sự quan tâm của các nhà nghiên cứu. Mỗi bài viết, mỗi công trình nghiên cứu là một cách nhìn, một tiếng nói, một suy nghĩ, cảm nhận riêng của người viết về nghệ thuật ngôn ngữ hoặc đặc điểm truyện ngắn Chu Lai. Trong các bài viết,

công trình nghiên cứu đó, ít nhiều có đề cập đến vấn đề nhân vật trong sáng tác của ông. Nhưng chưa có bài viết hoặc công trình nào nghiên cứu “*Thế giới nhân vật trong truyện ngắn Chu Lai sau năm 1975*” một cách đầy đủ, toàn diện và hệ thống.

1.3. Nhân vật văn học là phương diện quan trọng, là “điều kiện thiết yếu đảm bảo cho sự miêu tả thế giới của văn học có được chiều sâu và tính hình tượng” [23,77]. Tìm hiểu thế giới nhân vật trong truyện ngắn Chu Lai, người đọc sẽ tìm được một chìa khóa để giải mã thế giới nghệ thuật trong truyện ngắn của ông.

1.4. “Truyện ngắn Chu Lai là những lát cắt nhiều tầng, nhiều mảng khác nhau của hiện thực đời sống” [44]. Các tác phẩm truyện ngắn của Chu Lai viết về con người ở nhiều lứa tuổi, trình độ, nghề nghiệp khác nhau và chủ yếu vẫn là người lính trong và sau chiến tranh. Những mảng màu tối – sáng, đậm – nhạt, những góc khuất của cuộc sống, những thân phận, số phận con người đã được nhà văn khai thác đến tận cùng và thể hiện trên những trang văn thấm đẫm tình người, tình đời. Từng trải qua chiến tranh gian khổ, trở về với thời bình, nhà văn – người lính Chu Lai vẫn đau đáu, trăn trở về những kiếp nhân sinh, về người lính khi phải đối diện với hai trận chiến (một mặt trận đầy khói bom súng đạn, hiểm nguy trong quá khứ; một trận chiến trong hiện tại cuộc sống đời thường cũng không kém phần gay go quyết liệt). Mặt khác, Chu Lai cũng đặc biệt rất yêu quý và trân trọng người phụ nữ dù ở thời chiến hay thời bình. Trong các cuộc nói chuyện, từ mà ông nhắc đến nhiều nhất có lẽ là “đàn bà”. Với ông, tất cả phụ nữ đều là những vẻ đẹp được khẳng định. Vì vậy trong truyện ngắn Chu Lai, phần lớn nhân vật của ông đều là những người lính và người phụ nữ nhưng những biểu hiện của thế giới nhân vật ấy vô cùng phong phú: “có người tốt, kẻ xấu; có người thất bại, kẻ thành công; có người cao cả, kẻ thấp hèn và cả những nhân vật tha hóa- những con người không đủ bản lĩnh để đối chọi với sự cám dỗ của đời sống...”. “Họ xuất hiện và len lỏi khắp nơi, trong chiến tranh

cũng như trong cuộc sống thời bình” [44]. Có thể phân chia thành nhiều kiểu nhân vật: đó là những nhân vật anh hùng - lãng tử, nhân vật tự ý thức, nhân vật bi kịch, nhân vật tha hóa, nhân vật gắn với những suy tư, chiêm nghiệm triết lí về cuộc đời và nghệ thuật ... Sự phong phú của thế giới nhân vật ấy là yếu tố góp phần tạo nên diện mạo phong cách riêng của truyện ngắn Chu Lai sau năm 1975.

Với những lí do trên, trên cơ sở kế thừa và tiếp thu kết quả của những người đi trước, chúng tôi chọn đề tài nghiên cứu ***“Thế giới nhân vật trong truyện ngắn Chu Lai sau 1975”***. Hi vọng qua sự tìm hiểu, phân tích, lí giải về thế giới nhân vật trong truyện ngắn Chu Lai một cách tương đối hệ thống, luận văn góp tiếng nói khẳng định vị trí của nhà văn Chu Lai trong nền văn học đương đại và đặc biệt sự đóng góp của ông ở thể loại truyện ngắn, góp phần phát triển, đổi mới văn xuôi Việt Nam sau năm 1975.

2. Lịch sử vấn đề

Trong những năm gần đây, vấn đề văn học thời hậu chiến được các nhà nghiên cứu phê bình đặc biệt quan tâm. Sau những cây bút đàn anh có tên tuổi như Nguyễn Trung Thành, Nguyễn Minh Châu..., Chu Lai - một cây bút “thuộc thế hệ các nhà văn thứ hai viết về chiến tranh” cũng được nhiều nhà nghiên cứu chú ý tới.

Đã có nhiều bài viết, công trình nghiên cứu về Chu Lai và truyện ngắn của ông. Xem xét nội dung các bài viết và công trình nghiên cứu ấy, chúng tôi tạm chia thành hai nhóm chính sau:

2.1. Nhóm các bài viết, nghiên cứu có tính khái quát về truyện ngắn và tiểu thuyết của Chu Lai

Trong bài viết “Tập truyện ngắn Phố nhà binh”, Lý Hoài Thu đi vào lí giải khá cặn kẽ mọi vấn đề: “Với tư cách là người từng tham chiến, vốn sống chiến trường gần như tạo thế chủ động hay hơn thế nữa, đủ để cho ngòi bút của

anh thả sức tung hoành trong biên độ ít giới hạn của đề tài chiến tranh. Mười năm cầm súng giúp anh nhận thức được cái giá đẫm máu của những cuộc đụng độ lịch sử. Vì vậy trước đề tài chiến tranh, anh không chỉ là viết, là tiếp cận mà là sống là day dứt, vật vã bằng tâm linh máu thịt của chính mình” [66,9]. Về bút pháp, Lý Hoài Thu khẳng định: “Chu Lai đã tạo được sự đa dạng về màu sắc thẩm mỹ, đa chiều về thời gian không gian, đa thanh về giọng điệu âm hưởng. Bên cạnh sắc thái trữ tình của “*Phố vắng*”, “*Dòng sông yên ả*” là những xung đột gắt gao, là tiết tấu dồn dập đầy kịch tính của “*Phố nhà binh*”. Bên cạnh dòng tâm tưởng triền miên của “*Người không đi qua hoàng cung*” là những lời lẽ sâu sắc mà thâm thúy của “*Người cha nhu nhược*”... Văn Chu Lai rất gần với ngôn ngữ điện ảnh. Có cảm giác như ngòi bút của anh cũng “lướt”, cũng “lia” từ nhiều góc độ, cũng tiếp cận cảnh, cũng lùi xa viễn cảnh như ống kính của người quay phim... Có lẽ anh quan tâm đến phương diện tạo hình của ngôn ngữ mà ít chú ý đến chiều sâu tâm lí của nó?... Về kết cấu anh vận dụng nhiều thủ pháp đồng hiện và coi đó là một trục chính, là môi giao lưu giữa quá khứ và hiện tại” [70,95].

Trong cuốn “*Thế giới nghệ thuật trong tiểu thuyết của Chu Lai*”, nhà nghiên cứu Nguyễn Đức Hạnh đã thể hiện một cách nhìn nhận, đánh giá khá đầy đủ và toàn diện từ hành trình sáng tác tiểu thuyết, quan niệm nghệ thuật về hiện thực và con người, cảm hứng nghệ thuật, kiểu nhân vật trung tâm đến không gian và thời gian nghệ thuật trong tiểu thuyết của Chu Lai. Ở công trình nghiên cứu này, Nguyễn Đức Hạnh đã chỉ rõ mối quan hệ chặt chẽ giữa cảm hứng nghệ thuật với kiểu nhân vật trung tâm trong tiểu thuyết. Tác giả phân loại thành ba loại cảm hứng tương ứng với ba kiểu nhân vật trung tâm trong tiểu thuyết. Đó là: Cảm hứng anh hùng và cảm hứng lãng mạn tương giao hô ứng với kiểu nhân vật anh hùng lãng tử trong chiến tranh; cảm hứng bi kịch và cảm hứng cảm thương tương giao hô ứng với kiểu nhân vật bi kịch; cảm hứng phê phán hô ứng tương giao với kiểu nhân vật phản diện- lưỡng diện hoặc tha hóa [29, 34]. Đây